

Díjjal a nemzeti emlékezet őrzéséért

Beszélgetés Hoppál Mihállyal a Március 15-e Emlékérem történetéről és a rendszerváltás körüli évek emlékezetéről

Magyar értelmiségiek egy kis csoportja 1981-ben elhatározta, hogy az 1848–49-es forradalom és szabadságharc ünnepéhez kapcsolódva évente egy alkalommal Március 15. Emlékérmeket fog adományozni „a hazának tett kiemelkedő szolgálattért” magyarországi és (később) határon túli magyaroknak. A kezdeményezés egyik főszereplője Hoppál Mihály folklorista volt, aki 2019 őszén beszélt arról, milyen út vezetett a döntéshez, kik és miért érdemelték ki a díjat, és mire van szükség egy alulról szerveződő elismerés életben tartásához harminc éven keresztül.¹

Honnan jött a Március 15. emlékérem ötlete?

Nem vagyok egy „felvonulós” típus. Ezt meghagytam másoknak, ezért nem nagyon jártam tömegrendezvényekre. Legfőképpen azért, mert bölcsészként az ember otthon dolgozik, és én is szerettem úgy dolgozni, hogy több órát foglalkoztam egyszerre a feladatokkal, mert akkor tudtam haladni. Mondjuk ebből az következett – és most, visszatekintve az következik, hogy – általában egy dolgot kitűzök egy napra, és azt igyekszem megcsinálni. Így a barátaimmal, akiről kiderült, hogy ők sem felvonulósak, inkább dolgoztunk. Ez azért lényeges, mert az 1970-es évek végén néha összejöttünk: az persze baráti összejövetel volt szilveszterkor és névnapokkor, de amikor a március 15-i bölcsészmegegyezéseket, az akkori „felvonulókat” elkezdtek rendőrökkel támadni² és a nemzeti ünnepre ráépítették a „forradalmi ifjúsági napokat”, március 21-re

téve a hangsúlyt,³ attól fogva a barátaimmal március 15-én mindig itt ebben a vári lakásban jöttünk össze.

Spontán jött ez a gyakorlat?

Részben igen, részben pedig közmegegyezéssel támogattuk, és 1981-től rendszeressé tettük. Az első ilyen március tizenötödikén tulajdonképpen egy évvel korábban volt, de időt vett igénybe, amíg kidolgoztunk egyfajta rituálét, vagy inkább szokásrendet, hogy hogyan is szerveződjön a közös ünnepünk. Végül megszületett a döntés, hogy adományozzunk egy oklevelet, meg egy Március 15. Emlékérmeket.

Kikből állt ez a társaság?

Az oklevelet Szakály Ferenc történész⁴ írta meg gyönyörű latinsággal, az emlékérmet pedig Péterfy László, azóta Kossuth-díjas szobrászművész⁵

¹ Az interjúra a RETÖRKI megbízásából, egy sorozat keretében került sor 2019 nyarán-őszén, amelynek során a rendszerváltozás történetének kevésbé ismert szereplőit kerestem meg. Olyanokat, akik az átalakulás éveiben nem voltak az események alakítói, de akkori hivatásuk, foglalkozásuk, vagy éppen pályafutásuk miatt érdekes – és talán unikális – emlékeik vannak. Így jutottam el Hoppál Mihály mellett B. Révész László dokumentumfilm-rendezőhöz, Bábel Balázs kalocsai érsekhez, Balog Zoltán református lelkészhez, Bíró László tábori püspökhöz, Borsi-Kálmán Béla történész-diplomatához, Gereben Ferenc szociológushoz, Sótornyai Péter állatorvoshoz, Szijártó István Eötvös Collegiumi igazgatóhoz, Szili Katalin jogászhoz és Szövényi Zsolt minisztériumi főosztályvezetőhöz. Az interjúsorozat első benyomásairól a *Hitel* folyóiratban számoltam be: Bojtos Anita: Hol a víz a medencéből? *Hitel*, 2020. február, 97–121.

² A Kádár-korszak március 15-éi között különös szerepet játszik az 1972-es és 1973-as nemzeti ünnep, amikor többségében fiatalok próbáltak önállóan emlékezni 1848 valódi üzenetére. A forradalom jelképes helyszíneinek meglátogatását nem tűrte a hatalom: mindkét évben brutális erőszakhoz folyamodott a megemlékezőkkel szemben, sokakat letartóztattak, perbe fogtak és elítéltek. Mindezek ellenére 1974-ben sor került a Kádár-kor – tudomásunk szerint egyetlen – köztéri 1848-as emléktáblájának avatására, amelyet az Eötvös Kollégium ifjúsága vitt keresztül a Budai Vár déli rondellájánál. A Bécsi Légión emléktáblájának 1974. május 21-i fölavatásában komoly szerepe volt többek között a jelen interjúban is említett Kovács István történész-polonistának, költőnek.

³ Forradalmi Ifjúsági Napok: A hatalom által március 15-e „semlegesítésére” kitalált hármas „ünnepkör”: 1848 mellett 1919-et (március 21.) és 1945-öt (április 4.) kiemelve.

⁴ Szakály Ferenc (1942–1999): történész. 1977-től a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének munkatársa, főmunkatársa, majd osztályvezetője. Kutatási területe elsősorban a török kor gazdaság- és társadalomtörténete volt.

⁵ Péterfy László (1936): szobrászművész. 1966-ban települt át Erdélyből Magyarországra, ahol a '80-as évektől számos Makovecz Imre által tervezett épülethez készített szobrokat. 2017-ben kapott Kossuth-díjat.

készítette el. Alakítottunk egy bizottságot is, Jankovics Marcell⁶ és a pszichiáter Pethő Bertalan⁷ barátaimmal, akinek még előtte szoltam. Ő szintén szolt egy pszichiáter barátjának, Kelemen Andrásnak – aki egy időben külügyi államtitkár volt az Antall-kormány alatt, emellett országgyűlési képviselő⁸ –, de Csete György építész,⁹ valamint Szemadám György,¹⁰ és Kovács István polonista történész¹¹ is az alapítók közé tartozott. Molnár Imre¹² szintén, ő mint bőrművész készítette el pergamenre az oklevelet. Hihetetlen műgonddal alkotta meg az albumot is, amibe beleírtuk a neveket és a határozatot, de ő készítette el az oklevél tokját is, gyönyörű pecséttel. Autentikus pecsétünk volt, mert a feleségem és Kovács István felesége¹³ a Nemzeti Múzeumban dolgozott akkor, így egy eredeti '48-as pecsétet nagyítottunk föl egy vésnökkel. A pecsétnek is lett egy külön tartója, szintén gyönyörű. Molnár Imre annyira szépen dolgozott, hogy tulajdonképpen nélküle az egész emlékérem nem lett volna az, ami, hiszen egyébként csak elismerésünket fejeztük ki, pénzt nem adtunk. Ez a bőr oklevél anyagában, kidolgozottságában és egyediségében mégis nagyon értékes ajándék volt. Akik megkapták, később is azt mondták, hogy ilyen szép oklevelet soha semmiért nem kaptak. Amikor Ráday Mihály¹⁴ megkapta a városvédő munkásságáért – *Unokáink se fogják*

látni... – annyira meghatódott, hogy azóta is bekeretezve tartja a szobájában. Az alapítók összességében a következők voltak: Hoppál Mihály, Péterfy László, Csete György, Jankovics, Pető Bertalan, Szakály Ferenc. De hangsúlyozom, Molnár Imrét is ide sorolnám, mert ő biztosította ezt a hihetetlen minőséget. Amikor pedig Szakály Ferenc meghalt, Fodor Pált¹⁵ hívtuk a helyére.

Mi került a bőrre?

Volt egy keret szöveg, és emellett minden kitüntetésnél egy egyedi mondat, amelyben megindokoltuk, hogy miért adjuk az emlékérmét, és ezt az oldalt mindannyian aláírtuk. Ezen neveltünk mindig, hogy ha jön az állambiztonság és megkérdezik, hogy kik vesznek részt ebben a társaságban, egyetlen papíron ott vagyunk mindannyian. Az alapítók „jó minőségű” emberek voltak, ezért sikerült minden alkalommal konszenzussal kiválasztani a díjazottat a fölmerülő javaslatokból. Persze próbáltunk nagyon demokratikusak lenni, mindenki élhetett több javaslattal is, úgyhogy végül két-három szavazási menetben döntöttük el, hogy kinek a kitüntetésével tud mindenki egyetérteni.

⁶ Jankovics Marcell (1941): rajzfilmrendező, kultúrtörténész. A '70-es évektől számos nagysikerű és díjazott rajzfilmet rendezett (*Sisyphus, Küzdők, Fehérlófia, Az ember tragédiája*). 1998 és 2002, majd 2010 és 2011 között a Nemzeti Kulturális Alap Bizottságának elnöke. 1978-ban Kossuth-díjat kapott, 2014 óta a Nemzet Művésze.

⁷ Pethő Bertalan (1935–2020): pszichiáter, író, fotóművész.

⁸ Kelemen András (1940): orvos, politikus. 1974-től dolgozott főorvosként a VIII. Kerületi Tanács Idegbeteg-gondozó Intézetében, majd 1980-tól a Fejér Megyei Tanács Központi Kórház és Rendelőintézet pszichiátriai osztályvezetőjeként. 1990 és 1992 között a Népjóléti Minisztérium, 1992 és 1994 között a Külügyminisztérium politikai államtitkára. 1990 és 2010 között országgyűlési képviselő a Magyar Demokrata Fórum (MDF), majd a Fidesz színeiben.

⁹ Csete György (1937–2016): építész-mérnök, a Magyar Művészeti Akadémia tagja. A hazai organikus építészet egyik meghonosítója, az általa tervezett, paksi „tulipános ház” kapcsán komoly építészeti vita bontakozott ki. 1997-ben Kossuth-díjat kapott, 2014-től a Nemzet Művésze. Alapító tagja a Magyar Megújulási Mozgalomnak, tagja a Százak Tanácsának, elnöke a Közakarát Egyesületnek, 1992 és 1994 között tagja a Művészeti Akadémia Egyesületnek, 1993-ban a Lechner Ödön Társaság alapítója. A Corvin közti szabadságharcosok is kitüntették, kapcsolatot tartott fent Pongráz Gergellyel is.

¹⁰ Szemadám György (1947): festőművész, filmrendező. 1969-től rendezett egyéni kiállításokat, 1979-től szervezett képzőművészeti köröket, alkotótáborokat elmegyógyintézetekben és családsegítő központokban.

¹¹ Kovács István (1945): költő, történész. Az Eötvös Kollégium tagjaként lett a Kilencek költői csoportosulás tagja, versei jelentek meg a híres, 1969-es *Elérhetetlen föld* című antológiában. 1972 és 1981 között az MTA kelet-európai irodalmak kutatócsoportjának munkatársa, 1981 óta az ELTE Lengyel Tanszékének tudományos munkatársa. 1994–95-ben és 1999 és 2003 között krakkói főkonzul.

¹² Molnár Imre (1942): bőrműves iparművész. A '70-es évektől szervezett önálló kiállításokat bőrből készült alkotásaiból. Munkásságára nagy hatást gyakorolt a táncházmozgalom és a Fiatal Népművészek Stúdiója.

¹³ Haider Edit néprajzkutató és Rosonczy Ildikó történész.

¹⁴ Ráday Mihály (1942): rendező, városvédő. 1968 óta dolgozott a Magyar Televízióban, 1979-ben kezdte el *Unokáink sem fogják látni...* című városvédő műsorát. 1982-ben a Budapesti Városszépítő Egyesület alapítója. 1990 és 1994 között országgyűlési képviselő, 1990 és 2002 között a Fővárosi Közgyűlés tagja a Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ) színeiben.

¹⁵ Fodor Pál (1955): történész. Kutatási területe az Oszmán Birodalom története és a magyarországi török kor. 2012 óta az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont főigazgatója.



Hoppál Mihály 2009-ben. (Forrás: Wikimedia Commons)

Mi lehetett ennek a konszenzusnak az oka?

Egyrészt, hogy nagyon jó barátok voltunk, másrészt az értékrendünk is hasonló volt. Ilyen alapokról nézve könnyű volt dönteni, hogy ki legyen az az évi díjazott. Amikor meg nem volt könnyű, akkor néha két kitüntetést is kiosztottunk. Főként azért az egyetértés dominált, és az az érzésünk, hogy végül is évtizedekre visszatekintve nem csalódtunk.

Az alapítói névsor mennyire egyezik az itt, március 15-én összegyűlt baráti társasággal?

A bizottság tagjai többnyire mindig itt voltak, de persze előfordult, hogy én nem voltam, mert épp Amerikában kutattam. Amikor kiderült, hogy Chrudinák Alajos¹⁶ kapta a díjat, akkor a toleranciájáról nagyon híres Ráday Mihály ezt meghallva kifordult az előszobából, közölte, hogy nem ért egyet, és hazament. Ez egy apró epizód, de a történeti hűséghez hozzátartozik.

Díjazottból lehetett bizottsági tag?

Igen, az elején arra gondoltunk, hogy mindaz, aki kapott már díjat, meghívást kap a következő bizottsági ülésre, részt vehet a következő díjazott kitüntetésében, javaslatot tehet. Aztán a harmadik-nyolcadik alkalommal kiderült, hogy ez a rendszer nem működik, mert egy idő után a díjazottak többen lesznek, mint mi, alapítók, akik meghatározzuk ennek az egésznek a szellemi irányultságát. Úgyhogy ezzel az abszolút idealista és demokratikus elgondolással fel kellett hagynunk, mert nem vezetett sehová. Emellett pedig felhígult volna az a gondolatiság is, amit mi nagyon határozottan képviseltünk.

Mivel érdemelhette ki valaki a díjat?

Lefektettük, hogy nem érdeméért, hanem munkásságért kapják a díjat: egészen pontosan a hazának tett kiemelkedő szolgálatért. Semmiféle politikai érdem nem számít, csak a hazának tett kiemelkedő szolgálat. Ez volt az alap, amiben megegyeztünk, és amihez végig tartottuk magunkat. Voltak persze vitáink, de ilyenkor elvonultunk valahová – néha Péterfy műtermébe –, és megbeszéltük. Az első ülést október 23-a körül tartottuk, mindig másnál. Ez az alkalom persze nagy évessel-ivással is járt, itt beszéltük meg a javaslatokat. A lényeg az volt, hogy februárban, egy hónappal március 15. előtt végleges döntést tudjunk hozni valamelyikünkönél. Kellott ugyanis egy hónap, hogy a latin szövegbe latinul beleírjuk a nevet, az indoklást, ki kellett öntetni az érmet, beleírni az évszámot, és Molnár Imrének is kellett idő, amíg gyönyörű kalligráfiával elkészítette az oklevelet. Imrét nagyon nagyra becsülöm ezért is: az embereknek fogalma sincs arról, hogy mennyi idő, munka és pénz egy szép pergamen elkészítése! Ráadásul ő minden alkalommal újabb díszítést és iniciálét talált ki. Nagy tanulság volt számomra, hogy igenis lehet ilyen minőségben, ilyen odaadással dolgozni. De hamar kiderült, hogy a társaság legnagyobb része is pontosan ugyanígy dolgozik. Péterfy faragta a hatalmas angyalszobrokat, Jankovics csinálta a csodás filmjeit, Szakály írta a monográfiáit – egy jó és hazafias csapatot sikerült összehozni. Életem egyik fő művének ezt tartom. Talán ez lesz maradandó!

És a folklorista munkássága?

Amit az ember tudósként ír, azt vagy szeretik, vagy nem. Én ugyan tudom, hogy mennyi munka van benne, és hogy milyen ötlet az, amiből kiindult, de a folklorikatásban különösebben nem lehet lelkesedni, sajnos keveseket érdekel. Pedig a színhagyomány szerintem az egyik legfontosabb dolog egy kultúra életében, hiszen több ezer, több tízezer, százezer ember emlékezetében megmaradt történetekről van szó. Az írott történelem, a történet-szek munkája sajnos sokkal efemerebb, változóbb. Tudjuk, jön a király, megrendel egy krónikát, vagy jön egy pártelnök, és átírják a történelmet, kiretusálják a fotókat. Ismerjük, hogy Lenin elvtárs mellől is fokozatosan kiretusálták az embereket Sztálin elvtárs parancsára – jellemzően abban a sorrendben, ahogyan eltűntek Szibériában. A nagy

¹⁶ Chrudinák Alajos (1937–2020): újságíró. 1965 és 1968 között az ELTE sémi filológia tanszékén tanított. 1972-től dolgozott a Magyar Televízióban, a külpolitikával (többek között a közel-keleti helyzettel) és a határon túli magyarság sorskérdéseivel is gyakran foglalkozó *Panoráma* főszerkesztője volt.

párttörténet vagy bármely ország története átírható a győztesek szájíze szerint. A hazugságoknak nincs vége, arról nem is beszélve, hogy egy sor európai és egyéb országnak a története ötven-száz év. Hol van például az Amerikai Egyesült Államok története a középkori Magyarországhoz képest?! Európában sincs ezer éves államalakulat, nekünk pedig az volt. Ez egyébként azt is jelenti, hogy kellően rosszul érzik magukat azok az országok, amelyek Trianon után tőlünk szakítottak maguknak területet. Egyetértek azzal, hogy legyen nekik is országuk, de ne hazugságok árán, és ne az ostoba politikusok nemtörődömségének és történelmet nem ismerő tudatlanságának eredményeként. Nos, többek között ilyen és ehhez hasonló beszélgetések zajlottak itt, ebben a lakásban, amikor a barátaimmal összegyűltünk.

A hatalom mit szolt ehhez az emlékéremhez?

Tulajdonképpen semmit. Nem vertük nagydobra, de előbb-utóbb így is híre ment. Amikor a barátaim jöttek este március 15-én – mert a díjátadót és az összejövetelt mindig az évfordulón tartottuk, függetlenül attól, hogy nem volt munkaszüneti nap –, néha mondták, hogy kinn ülnek egy kocsiában a megfigyelők, és cigarettáznak. Soha egyszer nem néztem meg, nem érdekelt. Az összejövetelt általában egy Kossuth-nótával kezdtük, ahol mindenki kieresztette a hangját, úgyhogy nyilván lehallatszott, hogy sokan vagyunk, mégsem jöttek soha, hogy becsengessenek az elvtársak. Voltak a mi társaságunkban is olyanok, akik részt vettek aznap a felvonuláson vagy tüntetésen az utcán, és elmesélték, hogy mi volt. Az én teóriám az, hogy talán a titkosszolgálatban is voltak rendes emberek, akik még azt hallhatták otthon, hogy március 15. egy tisztességes magyar ünnep. Volt, hogy kiderült az évek során, hogy ha semmiben nem értettünk volna egyet, akkor is abban mindenki egyetért – manapság is –, hogy március 15. nemzeti ünnep. Hogy 1848-ban olyan dolog történt, ami az egész magyar népet egyaránt érintette és érinti a mai napig. Az az érzésem, hogy a megfigyelők között is lehetett egy-két olyan ember, aki azt gondolhatta: ezek rendesek, legalább énekelnek. Az más kérdés, hogy a „buli” végére általában eléggé elengedett lett a hangulat, de fontos, hogy az ilyen együttlétek egyik elmaradhatatlan eleme az együtt-levés és az együtt-évés. A *communio*, a közös étkezés megszervezése női feladat. Ki kell emelni a feleségek szerepét, hiszen nélkülük nem lett volna ünnep. Feleségem,

Haider Edit és az ő keresztapja nagy örömmel készítette elő éveken át az ünnepi asztalt, még a szalvéta is piros-fehér-zöld volt. Ezek az apróságok például meg tudták szentelni az együttlét és a vigadozás idejét. Amikor pedig harminc év után összeállítottuk a március tizenötödikének emlékkönyvét és az emlékérem történetét,¹⁷ többen elmondták, hogy számukra ez az ünnepség volt a nemzeti „karácsony”, amikor magyarságérzésükben megerősödtek. Egyébként jól követhető a fotókon, hogy eleinte mindenki különböző ruhában jött, aztán fokozatosan megjelentek a bocskaik, és egyre ünneplésebb lett külsőleg is a társaság. Ez jó érzés volt.

Mire emlékeztek általában?

Az elején mindig odafigyeltünk arra, hogy akit mi kitüntetünk, az olyan ember legyen, aki a hivatalosságoktól biztosan, vagy nagy valószínűség szerint nem fog kapni semmiféle elismerést a pártállam idején. Aztán ez persze idővel és a rendszerváltozással részben változott, de az elején számunkra szempont volt – sokaknak így ez vagy az első, vagy az egyetlen elismerése. Amikor Kassai Lajos lovasíjász¹⁸ megkapta tőlünk az emlékérmét, nagyon meghatódott. Az emlékkönyvünkben le is írja, hogy őt elgondolkodtatta az, hogy van egy kis csapat, amely odafigyel a magyar társadalmon belüli változásokra, hogy a saját életébe is átültette ezt. Így írja: „Én egy gyümölcsös kertben élem az életemet, szedegetem eddigi munkásságom eredményeit. [...] A rendszerváltáskor azt mondtam, hála Istennek, vége, soha többé nem veszek részt ilyenben, egy életre elegendő lett belőle. Sokáig nem találtam formáját, hogyan lehetne megemlékezni róluk, pedig megérdemlik. Ez a díjátadással egybekötött ünnepség volt, ami bennem egy folyamatot indított el. Azóta minden évben ezen az ünnepen felvonulok társaimmal, ellovagolok Bárdudvarnokra, kezünkben a zászlóval, és közben jó tudni, és arra gondolni, hogy miközben én itt lovagolok, egy kiváló társaság összejön, és együtt ünnepel. Nem az őseket kell követni, hanem azt, amit az ősek követtek!” Kassai Lajos ugyanis bár meg volt hívva a következő évi ünnepségre, mint díjazott, nem jött el, hanem helyette összeszedte legjobb barátait – úgy tizenkét embert –, szó szerint lovat adott alájuk, készített egy hatalmas zászlót és kokárdát nekik, és végigjárták lovon, viseletben a Kaposmérő körüli falvakat március 15-én. Az emberek teljesen megdöbbentek ezen. Ahol megálltak, felhívták a

¹⁷ *Március 15-e emlékérem, 1981–2010.* Szerk. Hoppál Mihály. Budapest, Széphalom – Méry Ratio, 2012.

¹⁸ Kassai Lajos (1960): lovasíjász. A '80-as években kezdte el kidolgozni a lovasíjászat szabályzatát, és terjeszteni a sportágot Európában és világszerte.

figyelmet arra, hogy ma március tizenötödike van. A következő évben már várták őket, a harmadik évben pedig terített asztallal és pálinkával fogadták a csapatot. Azok a kis falvak ennek hatására elkezdtek gondolkodni azon, hogy március 15-ét talán meg kellene ünnepelni – hiszen nem volt semmiféle hivatalos megemlékezés –, Kassaiék akciója hatására az ünnep mégis ünneppé vált. Kassai mondott más jókat is, például azt, hogy „sokféleképpen lehet értelmezni a hagyományt, lehet pontosan lemásolni azt, amit az ősök készítettek, vagy azt a szellemiséget követve kialakítani a miénket”. Azért mondom, hogy ez a díj életem fő műve, mert ha ennek hatására az a tizenöt falu megerősödött a magyarságtudatában, akkor megérte. Sőt, ezután élesztette újra Somogyi Győző¹⁹ a lovas huszárságot, most pedig március 15-én már Budapestre jönnek a huszárok, szóval valódi huszár reneszánsz van, Erdélyben is várják őket. Ez volt az, ami engem is, mint néprajzost, megerősített abban, hogy a hagyomány ereje hatalmas.

...És hogy a hagyomány mennyit tesz hozzá az identitáshoz.

Pontosan! Ez, amit mi elindítottunk, az identitás karbantartása volt. Mivel lehet karbantartani? Azzal, ha összejövünk, emlékezünk, eszünk-iszunk, mert a *communio* az, ami a *communitast* összefogja, építi, életben tartja. A közösségépítésnek ez az alapja. Nem véletlen az sem, hogy kitalálták a csapatépítést ma a cégeknél, hiszen ez egy alap technika, amelynek a kereszténységben kétezer éves gyakorlata van már. Azért megyünk templomba, hogy ugyanazt az „ostyát” mindenki magához vegye. Ez a *communio*. És ebből lesz egy *communitas*, a közösség. Ezeket az alapvető technikákat kell a néprajznak is föltárnia és

a közösség asztalára tennie, mert így tudunk példát mutatni. Én ezt annak idején nem tudtam így mind végiggondolni, de megerősített azokban az elméleti elgondolásokban, amelyeket a néprajzból tanultam. Ehhez kell az anyanyelv, az anyanyelvi éneklés is. Például már akkor, amikor elindult az Erdélybe járás, a táncházmozgalom, a Muzsikás együttes²⁰ is megkapta az emlékérmét 1986-ban, Sebestyén Mártával²¹ együtt. És velük együtt kapta Ráday Mihály, aki ezzel párhuzamosan a városi kultúra maradványait próbálta megmenteni.

Felsorolná konkrétan a díjazottakat?

Az első emlékérmét Katona Tamás²² kapta, aki akkor indította a *Bibliotheca Historica* című könyvsorozatot történeti forráskiadással. Nagyszerű figura volt, itt lakott a várban, szintén sujtásos régi bundában járt. Nem ismertem korábban, csak a ruhája miatt fölfigyeltem rá, gondoltam magamban, hogy egy „kedves őrült”. Akkor még itt volt a Történettudományi Intézet a Várban. 1982-ben Somogyi Győző kapta, aki papként indult, majd festő lett, és az 1848-as hadsereg egyenruháit rekonstruálta, fantasztikus precizitással rajzolta le minden fegyvernemét. Az ő díjazását Katona Tamás vetette föl. Harmadiknak Makovecz Imre²³ került sorra, akit az építész Csete javasolt. Egyszerre kapta 1983-ban Sára Sándorral,²⁴ mert ő meg akkor készített a Don-kanyarról a dokumentumfilm-sorozatot, amit az oroszok tiltakozása miatt betiltottak. Negyedikként 1984-ben Kallós Zoltán²⁵ kapta, mert akkor jelentette meg gyönyörű balladagyűjtéseit. Jankovics elmondta – én nem voltam itthon akkor –, hogy Kallós nem mert eljönni és átvenni, mert meg volt félemlítve.

¹⁹ Somogyi Győző (1942): festő, grafikus. 1967-ben pappá szentelték, 1968 és 1975 között a munkások között gyakorolta hivatását. 1975-ben kilépett az egyházi rendből. 1973-tól rendez kiállításokat. 1986 és 1996 között *A magyar hősök arcképcsarnoka* keretei között száz magyar, hadtörténelemben jelentős személyiség arcképét festette meg.

²⁰ 1973-ban alapított népzenei együttes. Az ifj. Csoóri Sándor, Hamar Dániel, Sipos Mihály által létrehozott formáció a városi táncházmozgalom egyik megalapozója volt. Estjeiken rendszeres vendég volt Sebestyén Márta.

²¹ Sebestyén Márta (1957): népdalénekes, munkásságát 1999-ben Kossuth-díjjal ismerték el.

²² Katona Tamás (1932–2013): történész, politikus. 1965-től az Európa Könyvkiadó, 1977-től a *Bibliotheca Historica* sorozat szerkesztője. 1990 és 1998 között országgyűlési képviselő (MDF, Magyar Demokrata Néppárt), 1990 és 1992 között külügyi, 1992 és 1994 között sajtóügyekért felelős államtitkár.

²³ Makovecz Imre (1935–2011): építész. A magyar organikus építészet egyik megteremtője és legnagyobb alakja. 1981-ben hozta létre a Makona Tervező Kiszövetkezetet, amelynek vezetője lett. 1990-ben Kossuth-díjjal, 2001-ben Corvin-lánccal, 2011-ben Szent István-díjjal ismerték el munkásságát. 1992-től a Magyar Művészeti Akadémia alapító elnöke.

²⁴ Sára Sándor (1933–2019): rendező, operatőr. Kósa Ferencsel és Csoóri Sándorral közösen alkotott játékfilmjei hozták meg számára az ismertséget a '60-as évek derekán. A Don-kanyarról szóló, 25 részes *Krónika* című dokumentumfilmjét és annak mozi verzióját, a *Pergőtűzet* csak a rendszerváltás után vetítették. 1993 és 2000 között a Duna Televízió elnöke.

²⁵ Kallós Zoltán (1926–2018): néprajzkutató, népzene gyűjtő. 1971-ben jelent meg először a bukaresti Kriterion kiadásában *Balladák*

Igen, őt rendesen megfigyelték.

Amikor aztán átvette, elmondta, hogy előtte felhívta a külügyet, mert itt volt Magyarországon. A külügyben pedig azt mondták, hogy vegye át nyugodtan. A külügyben tehát 1984-ben már volt egy ilyen hangulat. 1985-ben Beke Pál²⁶ került sorra, aki a Népművelési Intézetben, a mai Nemzeti Művelődési Intézet elődjében közösségépítéssel foglalkozott. 1986-ban Sebestyén Márta és a Muzsikás együttes, plusz Ráday Mihály kapta; 1987-ben Czeizel Endre,²⁷ mert akkor a televízióban ment egy ismeretterjesztő műsora arról, hogy hogyan legyen egészséges a magyar család. 1988-ban Glatz Ferencnek²⁸ adtuk, aki a Történettudományi Intézet igazgatója volt, és igaz, hogy korábban párttitkár volt, de díjazását a *História* folyóirat megalapítása indokolta, amelyben igen érdekes cikkeket közöltek közérthetően megfogalmazva. Elsőként beszéltek nyíltan a világháborúról, Trianonról, a Rákosi-korról. Én egy kicsit húztam az orrom, hogy Szakály Ferenc a főnökét javasolta, de aztán meggyőzött. Ugyanekkor, 1988-ban Gulyás Gyula és Gulyás János²⁹ dokumentumfilm-készítők

is megkapták, ők jobbnál jobb dokumentumfilmeket készítettek az akkori helyzetről és a történelem elhallgatott eseményeiről. Nagyszerű testvérpár! 1989-ben Vargha Jánost³⁰ és a Duna Kört tüntettük ki, akik a bős-nagymarosi vízlépcső ellen léptek föl. Aztán 1990-ben Chrudinák Alajost, aki elsőként segítette Tőkés László³¹ külön forradalmát, és adott is a Tőkés-féle eseményeknek hazai publicitást. Ő arab szakos volt, Ráday meg ezt valahogy nem szerette, és ennek hatására fordult ki az ajtón. Nem voltam itt, Amerikából telefonáltam haza, akkor mesélték. Ekkoriban fordult a figyelmünk a határon túli magyarok felé, hoztunk is erről egy határozatot, majd pedig – Katona Tamás javaslatára – kitüntettük Fodó Sándort,³² aki a kárpátaljai magyarságot szervezte. Ez akkoriban szintén meglehetősen újszerű volt. 1991-ben Halmy Miklós³³ kapta az emlékérmét – bartóki tisztaságú magyar absztrakt festő –, őt én javasoltam, mert Patakról ismertem őt. Nagy példaképem! Egy időben ugyanis én is festettem... Az ő kitüntetése együtt volt Fodóéval, akiről kiderült, hogy nem tud eljönni, hogy átvegye. Halmy Miklós fia, Kund történész-politológus, ma a

könyve című legendás gyűjteménye, amely Budapesten két évvel később került kinyomtatásra. 1984-ben gyűjtései – a Muzsikás és Halmos Béla közreműködésével – hanglemezen is megjelentek. 1992-ben hozta létre a Kallós Zoltán Alapítványt, amelynek keretei között Válaszúton szervezik a szórványban élő magyar fiatalság anyanyelvi oktatását.

²⁶ Beke Pál (1943–2009): népművelő. 1975 és 2007 között a Népművelési Intézetben dolgozott előbb osztályvezetőként, majd jogutódjaiban igazgató-helyettesként, megbízott igazgatóként és igazgatóként is.

²⁷ Czeizel Endre (1935–2015): orvos, genetikus. 1973-tól vezette az Országos Közegészségügyi Intézet humángenetikai és teratológiai laboratóriumát. 1981-ben indult a *Jövőnk titkai* című ismeretterjesztő tévésorozata. 1984-től az Egészségügyi Világszervezet Európai Együttműködési Központjának igazgatója. Egy 1990-ben indított, gyerekeket külföldre kiközvetítő program miatt 1995-ben a rendőrség emberkereskedelemmel vádolta, másodfokon pénzbüntetésre ítélték.

²⁸ Glatz Ferenc (1941): történész. 1975-ben kezdett tanítani az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. 1979-ben a *História* folyóirat alapító főszerkesztője. 1986-tól az MTA Történettudományi Intézetének tudományos igazgatóhelyettese, 1988-ban megbízott igazgatója, 1990-től igazgatója. 1989–90-ben művelődési miniszter, 1996 és 2002 között a Magyar Tudományos Akadémia elnöke.

²⁹ Gulyás Gyula (1944): filmrendező. 1980 és 1989 között a MAFILM Népszerű Tudományos Stúdiójának rendező-gyakornoka, majd rendezője. Gulyás János (1946): Filmrendező. 1979 és 1993 között a MAFILM operatőre. *Törvénytértés nélkül* című dokumentumfilmjük a hortobágyi kényszermunkatábor történetét (1988), *Málenkij robot* című filmszociográfiájuk pedig a leventék szibériai lágerszenvedéseit mutatja be újszerű módon.

³⁰ Vargha János (1949): biológus. 1984-ben alapította az elsődlegesen a bős-nagymarosi vízlépcső megépítése ellen létrejött Duna Kört. A '80-as évek második felében számos környezetvédő tüntetést szerveztek a nagyberuházás ellen.

³¹ Tőkés László (1952): református lelkész, politikus. 1986-tól teljesített lelkészi szolgálatot Temesváron, a rendszer magyarellenes politikája elleni fellépése miatt folyamatos támadások érték az állami és egyházi vezetés részéről. 1989 nyarán az MTV *Panoráma* című műsorában elhangzott szavai az erdélyi és magyarországi magyar társadalomra is komoly hatást gyakoroltak. A védelmére összegyűlt tömeg csendes tüntetése robbantotta ki a forradalmat. 1990 és 2010 között királyhágó-melléki református püspök, 1991 és 2003 között a Romániai Demokrata Szövetség (RMDSZ) tiszteletbeli elnöke, 2004-től az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács elnöke, 2007 és 2019 között európai parlamenti képviselő.

³² Fodó Sándor (1940–2005): nyelvész, politikus. 1989-ben a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) alapítója, 1996-ig a szervezet alapító elnöke.

³³ Halmy Miklós (1931): festő. Az '50-es-'60-as években a Hamvas Béla környékén csoportosuló fiatal művészek közé tartozott. 1963 óta rendez egyéni kiállításokat. 2020-ban Kossuth-díjjal tüntették ki.

RETÖRKI munkatársa, és sok emlékérem-átadáson jelen volt nálunk. 1992-ben Kozma Imre atya³⁴ kapta, aki segítette és vitte a segélyeket a határon túlra, de aztán egyszer sem jött el későbbi díjátadóinkra. 1993-ban Gelu Păteanu román író és fordítót³⁵ tüntettük ki, aki csodálatosan megtanult magyarul, mert egy magyar faluban tanítószkodott. Azt tűzte ki maga elé célul, hogy románként jobban megismeri a magyarságot, és íróként elősegíti a két nép közleledését. Péterfy László barátom javasolta őt, mert ismerte Erdélyből. Ugyanekkor én Erdélyi Zsuzsát³⁶ javasoltam. Mindannyian egyetértettünk abban, hogy a népi imák összegyűjtése mennyire fontos feladat volt. 1994-ben Kunkovács László³⁷ kapta, aki nagyon jó néprajzi fotókat készített, azóta minden létező díjat megkapott ezért. Ő is azok közé tartozott, aki soha meg sem említette, hogy kapott Március 15. Emlékérmét, pedig tulajdonképpen ezután kezdték el elismerni és kitüntetni mások is. Ezután, 1995-ben Duray Miklóstra³⁸ került sor, 1996-ban Czákó Gáborra,³⁹ aki azóta is jobbnál jobb írásokat

jegyez. 1996-ban Hermann Róbert, akkor még fiatal történész, ma a Magyar Történelmi Társulat elnöke kapta,⁴⁰ akiről Kovács István laudációjában elmondta, hogy ő az ember, aki a legtöbbet tudja 1848-ról. 1997-ben Melocco Miklós nagyszerű szobrászművész⁴¹ kapta, akinek gyönyörű művei vannak. Volt egy alkalom, hogy Szakály Molnár Tamást, a konzervatív katolikus filozófust⁴² javasolta. Nagyon jó könyveket írt a keresztény humanizmusról és az egyházzól, de külföldön élt, így nem értük el.

Változott valamit a rítus vagy a díjátadó profilja az évek során?

1999-ben meghalt Szakály Ferencünk. Tanítványa, Pálffy Géza⁴³ írt egy fájdalmas nekrológot. Az emlékkönyvben ez is szerepel, mint ahogyan az is, hogy az időben előre haladva egyre többen lettünk: mindenki szolt a barátainak, olyanoknak, akikkel közös értékeket vallott. Eljött például Hóvári János is, akkor helyettes államtitkár volt,⁴⁴ Szőkefalvi-Nagy

³⁴ Kozma Imre (1940): katolikus pap, irgalmasrendi szerzetes. 1966 és 1968, majd 1977-től a Zugligeti Szent Család Plébánián teljesített szolgálatot. 1989-ben Csilla von Boeselager bárónővel alapította a Magyar Máltai Szeretetszolgálatot. Ebben az évben a zugligeti plébánián gondoskodott a Magyarországon rekedt keletnémet menekültekről. Segélyeket gyűjtött és szállított a romániai forradalom utáni Erdélybe és a délszláv háború idején a Délvidékre.

³⁵ Păteanu, Gelu (1925–1995): román író, műfordító. A román állambiztonság zaklatásai elől 1979-ben a székelyföldi Énlakára, majd Etédre települt. 1990 márciusa után szélsőséges román szervezetek fenyegetései miatt Magyarországra települt.

³⁶ Erdélyi Zsuzsanna (1921–2015): néprajztudós, folklorista. 1968-tól kezdte el kutatni a népi Mária-költészet és vallásosság szöveghagyományait. 1971 és 1987 között az MTA Néprajzi Kutatócsoportjának munkatársa.

³⁷ Kunkovács László (1942): fotóművész. 1984 és 1990 között a Magyar Távirati Iroda (MTI) rovatvezetője, szerkesztője. 1990-től szabadúszóként tevékenykedett. Kiállításainak tematikája között elsősorban a népi hagyományok jelennek meg.

³⁸ Duray Miklós (1945): geológus, politikus. A '60-as évektől vett részt a felvidéki magyarságért végzett érdekképviseleti munkában. Az 1978-ban általa alapított Csehszlovákiai Magyar Kisebbségjogvédő Bizottsága, valamint *Kutyaszorító* című munkájának megjelentetése miatt többször perbe fogták és börtönbe zárták. 1990 és 1998 a (cseh)szlovákiai Együttélés Politikai Mozgalom elnöke, 1999 és 2010 között a Magyar Koalíció Pártja alelnöke. 1990 és 2010 között csehszlovákiai, majd szlovákiai országgyűlési képviselő.

³⁹ Czákó Gábor (1942): író, szerkesztő. 1978 és 1983 között az eredeti *Mozgó Világ*, 1992 és 1998 között a *Magyar Szemle* szerkesztője. 1990-től Antall József miniszterelnöki tanácsadó testületének tagja volt. Munkásságát 2011-ben ismerték el Kossuth-díjjal, 2015 óta a Nemzet Művésze.

⁴⁰ Hermann Róbert (1963): történész. 2015 óta a Magyar Történelmi Társulat elnöke. Legfőbb kutatási területe az 1848–49-es forradalom és szabadságharc története.

⁴¹ Melocco Miklós (1935): szobrászművész. Köztéri alkotásokon több alkalommal formázta meg az 1956-os forradalmat, a második világháborút, Ady Endrét, József Attilát, Radnóti Miklóst, de többek között formába öntötte ifj. Antall József, Mansfeld Péter alakját és a Páneurópai Piknik történetét is. 1988-ban Kossuth-díjjal, 2014-ben a Nemzet Művésze címmel, 2018-ban pedig Corvin-lánccal tüntették ki. 1995-től a Magyar Művészeti Akadémia elnökségi tagja.

⁴² Molnár Tamás (1921–2010): filozófus. 1940-től tanult Brüsszelben, majd 1949-től az Egyesült Államokban élt, ahol több egyetemen tanított. Magyarországon számos egyetemnek díszdoktora lett, a rendszerváltás után több lapban (*Havi Magyar Fórum*, *Magyar Nemzet*) rendszeres szerzőként jelentkezett.

⁴³ Pálffy Géza (1971): történész. 2008 óta az MTA Történettudományi Bizottságának tagja. Legfőbb kutatási területe a koraújkori, török kori Magyar Királyság története és a Szent Korona.

⁴⁴ Hóvári János (1955): történész, diplomata. 2010 és 2012 között globális ügyekért felelős helyettes államtitkár, korábban és később izraeli, kuvaiti és törökországi magyar nagykövet, jelenleg a Türk Tanács európai képviseletének vezetője.

Zoltán fizikus,⁴⁵ akinek az apja⁴⁶ Szegeden volt matematikaprofesszor, illetve Méry Gábor,⁴⁷ Jankovics Marcell „szellemi gyermeke”, a Méry Ratio Kiadó életre hívója. A mai napig lenyűgöző dolgokat ad ki, és fontos régi munkákat jelentet meg gyönyörű kiadásban. 2002-ben Anthony Gall⁴⁸ is megkapta, aki Kós Károlyról írt egy monográfiát ausztrál származású építészként. Teljesen magyarrá vált. 2003-ban Berecz András⁴⁹ kapta, aki később is volt itt, óriási hangulatot teremtett: énekelt, mesélt. 2004-ben Mezey Katalin⁵⁰ és Oláh János⁵¹ kapta. Szörényi Levente⁵² 2005-ben kapta meg a díjat. Az ő neve amúgy az elején fölvetődött az *István, a király* miatt, de akkor barátaim egy része fanyalgott, hogy az alkotás nem egy komoly műfajban íródott. Aztán viszont én érzékeltem az amerikai és erdélyi magyarok között is, hogy micsoda hatással volt rájuk az *István, a király*. Ez végül mindenkit meggyőzött, és így az emlékrmet a 25. alkalommal, 2005-ben kapta meg a „nemzeti öntudat föltámasztásáért”. 2006-ban Nagy Gáspárnak⁵³ adtuk, aki akkor már beteg volt, nem akartunk várni vele, és jól tettük, mert következő évben sajnos meghalt. 2007-ben

Kobzos Kiss Tamás⁵⁴ kapta a magyar nemzeti énekes hagyomány megtartásáért. 2008-ban Kú Lajosra⁵⁵ esett a választásunk, aki korábbi focistaként kitalálta a Kárpát-medencei diákfoci-bajnokságot. Szerintem zseniális ötlet volt, mert a gyerekek így elutaztak egymáshoz, megismerték egymást, a fiataloknak is nagy élmény volt, közben a határ két oldalán élő magyarok közeledtek egymáshoz. 2009-ben a Püski Kiadót⁵⁶ díjaztuk, Döbrentei Kornél⁵⁷ mondta a laudációt. A harmincadik évforduló kapcsán megint „lelkiismeret-furdalásunk” volt, hogy alig vannak nők a kitüntetettek között. Ekkor Bencze Izabellát⁵⁸ választottuk, aki a nemzeti vagyon megmentéséért végzett nagyon komoly munkát. Rálátott a privatizációra, és igyekezett megakadályozni a nemzeti vagyon szétlopását.

Miért maradtak abba a március tizenötödikei ünneplések, és miért nincs ma díjátadás?

Harminc évig csináltuk, ez elég sok volt – feleségemnek, aki a vendéglátással készült, különösen. A végére már volt olyan alkalom, hogy hetvenen voltunk, és az is

⁴⁵ Szőkefalvi-Nagy Zoltán (1944): fizikus. Az MTA doktora, a Wigner Jenő Fizikai Kutatóközpont munkatársa.

⁴⁶ Id. Szőkefalvi-Nagy Zoltán (1916–1980).

⁴⁷ Méry Gábor (1967): fotóművész. 1995 és 1997 között a Duna TV operátora. A Méry Kiadót 1995-ben alapította.

⁴⁸ Gall, Anthony (1967): ausztrál építész. Kós Károlyról szóló munkája – *Kós Károly műhelye. Tanulmány és adattár* – 2002-ben jelent meg a Mundus kiadásában.

⁴⁹ Berecz András (1957): énekes, mesemondó, folklórkutató. 2011-ben ismerték el munkásságát Kossuth-díjjal.

⁵⁰ Mezey Katalin (1943): költő. A Kileneczek költőcsoport tagja, szerepelt az *Elérhetetlen föld* című antológiában. Oláh János felesége. 1989 óta az Írószövetség elnökségi tagja. 2015-ben tüntették ki Kossuth-díjjal.

⁵¹ Oláh János (1942–2016): költő, szerkesztő. A Kileneczek költőcsoport tagja, szerepelt az *Elérhetetlen föld* című antológiában. Mezey Katalin férje. 1994 és 2016 között a *Magyar Napló* főszerkesztője.

⁵² Szörényi Levente (1945): zeneszerző, énekes, gitáros. 1965 és 1973 között az Illés, 1974 és 1984 között a Fonográf tagja. Az 1983-ban bemutatott, Bródy János szövegeiből született, legendássá vált *István, a király* zeneszerzője. Az Illés együttes tagjaival együtt 2000-ben kapott Kossuth-díjat.

⁵³ Nagy Gáspár (1949–2007): költő. 1981 és 1985 között a Magyar Írószövetség titkára. 1956-ot megidéző és a Kádár-korszak alapjait kétségbevonó versei miatt az Írószövetségi tisztségéről lemondatták, az őt közlő *Tiszatáj* megjelenését szüneteltették. 1985 és 2007 között a Bethlen Gábor Alapítvány titkára. 2000-ben tüntették ki Kossuth-díjjal. 2004-től a Magyar Katolikus Rádió kulturális szerkesztőségének vezetője volt.

⁵⁴ Kobzos Kiss Tamás (1950–2015): népzeneész, énekes. A Délibáb és a Kaláka együttesben zenélt, majd később számos együttesrel koncertezett. 2007-től tanított a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen. 2014-ben kapott Kossuth-díjat.

⁵⁵ Kú Lajos (1948): labdarúgó. 1972-ben a magyar válogatottal olimpiai ezüstérmet szerzett. 1977-ben hagyta el az országot, Belgiumban az FC Bruges csapatával a Bajnokcsapatok Európa Kupájának (BEK) döntőjében szerepelt. 2004-ben az Aranycsapat Alapítvány elnökeként hirdette meg a Kárpát-medence diáksportjának felemelését célul kitűző mozgalmát.

⁵⁶ Püski Kiadó: Püski Sándor és felesége által 1975-ben, New Yorkban létrehozott magyar könyvkiadó. Elődjének tekinthető a Püski által 1939-ben alapított, elsősorban a népi irodalom meghatározó szereplőinek fórumot adó Magyar Élet Könyvkiadó, amelyet 1950-ben államosítottak. A Kiadót Püskiék 1989-ben hozták vissza Magyarországra. Püski Sándor és felesége halála után fiai (Püski László és Püski István), illetve unokái (Püski Attila és Püski Csaba) folytatják a munkát.

⁵⁷ Döbrentei Kornél (1946): költő, író. 1967 óta jelennek meg versei. 1991-től a *Hitel* folyóirat rovatvezetője és irodalmi szerkesztője volt.

⁵⁸ Bencze Izabella (1949): jogász. 1989-től különböző minisztériumokban dolgozott osztályvezetőként és főosztályvezető-helyettesként. Részt vett a szovjet csapatkivonások gazdasági háttértárgyalásain. 1998 és 2003 között a Kincstári Vagyoni Igazgatóság vezérigazgató-helyettese, 2007 és 2010 között a Magyar Rádió Közalapítvány Ellenőrző Testületének elnöke.

előfordult, hogy nem tudtuk valamelyik megjelenőről, hogy pontosan kicsoda, és ki hívta meg. Közben kiderült az is, hogy ki volt beépítve közénk: Gellért Kis Gábor.⁵⁹ Zseniálisan beépült, járt focizni Czakóval, Szakállal – aztán a rádióból tudtuk meg, hogy III/III-as volt. Amíg ezeket az összejöveleteket bírtuk, addig nagyon jó volt, de egy ponton túl sok lett. Eltelt az idő, kicsit bele is fáradtunk, sajnos sokan meg is haltak. Előfordult olyan is, hogy a vendégek elkéstek az ünnepről, és aztán hajnalig maradtak. Közben 2010-ben megalakult a második Orbán-kormány, és arra gondoltunk, hogy ez majd változást hoz: végre majd azokért az érdemekért, amelyekért mi az emlékérmét adtuk, a kormány is elismeri a szolgálattevőket. De 2010 nem úgy hozott változást, ahogyan mi gondoltuk. Még csodálkozunk is, hogy milyen érdekes, most sem azok kapnak kitüntetéset, akik szerintünk a legjobban megérdemlik. 2010-ben mindazonáltal úgy gondoltuk, hogy ideje abbahagyni.

És nem voltak fiatalok, akik átvették volna a hagyomány őrzését?

Bevallom, mi is azt gondoltuk, hogy a fiataloknak kötelessége lenne átvenni az ügyet és folytatni, mert végül is jó példát mutattunk. De ez mégsem volt elég. Nagy feladat volt ez a szervezéstől a bevásárláson át a készülődésig, és nem vállalta föl senki: sem Halmy Miklós fia, Kund, sem az én unokaöcsém, akinek nem volt megfelelő méretű lakása ehhez. Nem volt rá jelentkező. Reménykedtem, hogy esetleg Kelemen András fiai összefognak az öcsém fiaival – Bulcsúval⁶⁰ és Mihállal –, mert ők mind jóban voltak. Pedig segítettünk volna még az elején, de nem volt rá kapacitásuk, és rá kellett jönnünk, hogy a folytatás nincs összefüggésben a neveléssel.

Ha most jönne egy társaság, amelyik azt mondja, hogy tokkal-vonóval föléléstzi, lenne hol folytatni?

Molnár Imre él, és megvan a műhelye is. Szerintem egy múzeumot csinált belőle, ami egyszerűen tökéletes. Szóval lehetne folytatni. Bulcsúnak azt javasoltam, hogy a magyar termékeket is promotálni kellene. Október 6-án van az 1844-es Védegyelet megalakulásának évfordulója, ahhoz lehetne kötni, ha épp a március 15-ét nem akarják folytatni. De

az igazság az, hogy a fiatalok el vannak foglalva az életük megalapozásával. Ma már sokkal nehezebb jó és biztos állást találni, nekünk a feleséggel még nem volt ezzel gondunk: ő a Nemzeti Múzeumban dolgozott, én pedig az MTA Néprajzi Intézetében. Mi kétségtelenül megöregedtünk, de azért tegnap még leúsztam a száz méter pillangómat, hetvenhét évesen is, tulajdonképpen nagyon élvezem, hogy jó formában vagyok. Volt még egy kezdeményezésem Fodor Pállal és Dávid Géza⁶¹ turkológussal, akikkel megalapítottuk a Szakály-emlékérmét. Az volt a rögeszmém, hogy amíg nincs bizottság, addig nem lehet semmit elkezdni, ha viszont van egy bizottság, akkor kiegészítjük egymást. Így hát lett egy bizottság, kiosztottuk a kitüntetések, aztán lassan elfogytak a turkológus történészek, akik megérdemelnék, így ez is abbamaradt. Jövőre, 2021-ben lesz negyven éve, hogy először kitüntettünk valakit. Azt tervezem, hogy összehívom a barátaimat egy emlékezésre, és újra kiadjuk a Március 15. éremről szóló ünnepi kötetünket, mert az előző kiadás teljesen elfogyott.

BOJTOS ANITA

Hoppál Mihály (1942): Széchenyi-díjas etnológus, folklorista. Kutatási területei a hagyományos és modern sámánizmus, mitológia és népi gyógyászat, de foglalkozik tudománytörténettel, emigrációs magyar közösségekkel, valamint a folklór és az irodalomtörténet határterületeivel is. Pályatársával, Voigt Vilmossal az orosz strukturalizmus hatására megalakította a folklórtudomány új módszerét, a népi vagy lokális kultúrára fókuszáló jeltudományt: az etnoszemiotikát. 1967-től dolgozott a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatócsoportjában (későbbiekben Néprajzi Kutatóintézetében), ahol 2003 és 2009 között igazgatói posztot is betöltött. 1998 és 2010 között az Európai Folklór Intézet alapítója, valamint igazgatója volt.

⁵⁹ Gellért Kis Gábor (1946–2013): újságíró, politikus. 1970-től a Magyar Rádióban, majd a Magyar Televízióban dolgozott. 1994 és 1998 között az MSZP országgyűlési képviselője, 2002 és 2008 között a Magyar Rádió Közalapítvány kuratóriumának elnökségi tagja, 2004 és 2008 között elnöke volt.

⁶⁰ Hoppál K. Bulcsú (1974): teológus, filozófus.

⁶¹ Dávid Géza (1949): történész, turkológus. Az MTA doktora. Fő kutatási területe a magyarországi török hódoltság népesedés-, gazdaság- és közigazgatás-története, elsősorban oszmán források alapján.